

Maktabgacha Va Boshlang'ich Talimda Interfaol Metodlarning O'rni

Rustambekova Nigora Abduganisovna
Toshkent shahri Yashnobod tumani
454-sonli DMTT direktori

ABSTRACT

bu maqola orqali o'qituvchilar maktabgacha va boshlang'ich ta'limda interfaol metodlarni qanday qo'llanilishi va ularni qanday tashkillash haqida ma'lumot oladilar.

ARTICLE INFO

Received: 7th December 2021

Revised: 7th January 2022

Accepted: 11th February 2022

KEYWORDS

interfaol metod, "Suhbat" metodi "Klaster", "Tajriba vositasida o'qitish sikli" metodi, "Beshinchisi (6-si, 7-si) ortiqcha" metodi, pedagogic texnologiya

Ta'lim va tarbiya berish markazida albatta eng asosiy e'tibor kichik yoshdagi tarbiyalanuvchilarga qaratiladi. Chungi bugunimiz va ertangi kunimiz kelajak avlodga qanday ta'lim va tarbiya berishimizdadir. Har bir maktabgacha va boshlang'ich ta'lim yoshidagi bola bilan ishlash jarayonida esa albatta ahamiyat berishimiz kerak bo'lgan bir nechta metodlar bor. Ularga ta'lim va tarbiya berishdan avval kichkina an'anaviy ravishda o'tkaziladigan tadqiqot metodlaridan foydalangan holda ishni boshlashimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

Suhbat — har qaysi faoliyat bo'lsin suhbat metodi orqali muloqotni boshlaymiz. U savol va javob shaklidagi dialogik ta'lim metodi bo'lib, u fanga qadimdan ma'lum, xatto undan o'z faoliyatida Suqrot ham mohirona foydalangan. Suhbat ta'lim jarayonida ko'p funksiyalar (aqliy fikrlash, hozirjavoblik, muloqot madaniyati va boshqa sifatlarni shakllantiradi) bajaradi, ammo asosiysi o'quvchida faollikni yuzaga keltiradi. Suhbat o'qituvchi fikriga mos harakat qilish, natijada yangi bilimlarni bosqichma-bosqich egallashga imkon beradi.

Tadqiqot metodi asosiy va yordamchi metodlarga ajratiladi. Bolalarni o'rganishda asosiy metodlar — kuzatish va eksperiment — bola taraqqiyoti haqida ishonchli ma'lumot orqali ularni ichki dunyosini kashf etamiz.. Yordamchi metodlar esa — test, so'rov, faoliyat mahsullarini o'rganish — tasvirlovchi ma'lumot berib, bu ma'lumot asosida faqatgina taxminlarni ilgari surish mumkin bo'ladi. Bu metodlar orqali bola ruhiyatini anglay olishimiz mumkin.

Bolaga ta'lim va tarbiya maqsad va vazifalarini, ularning shaxs taraqqiyoti va jamiyat hayotidagi o'rnini haqida bilimlarni egallashida pedagoglarning hissasi kattadir.

Pedagogika va psixologiya fanlari esa insonga ta'lim va tarbiya berish sohasidagi hamkorligi chuqur tarixga egadir. O'z davrida mashhur rus pedagogi K.D.Ushinskiy pedagogika barkamol shaxs tarbiyasining rejasini ishlab chiqish uchun inson haqidagi barcha fanlarning yutuqlariga tayanishi kerakligi, bu fanlar orasida esa psixologiya markaziy o'rin egallashini ta'kidlagan edi. Bolaga ta'lim va tarbiya berishga oid

vazifalarni hal etishda pedagogika qanday qilib ta'lim-tarbiya berish kerakligini aytsa, psixologiya nima uchun aynan shunday qilish kerakligini aniqlaydi. Masalan, pedagogika maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limi va tarbiyasida o'yin usullaridan va interfaol metodlaridan foydalanish kerakligini ta'kidlaydi. Psixologiya esa buning sababi ushbu yosh davrida o'yin yetakchi faoliyat ekanligini tushuntiradi. O'z navbatida esa interfaol metodlarni qo'llashda o'yin orqali ham bilimlarni bola ruhiyatiga tez singdirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim yoshidagi bolalar uchun eng samarali interfaol metodlar mavjud.

Interfaol metodlar: Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri. U orqali ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmagan holda, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish demakdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni maktabgacha va boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga yetkazib berish, ularda ma'lum bir faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilishdir, shuningdek, o'quvchilarning faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini baholash har bir o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat o'z navbatida ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

“KLAster” METODI - Klaster (g'uncha, bog'lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u o'quvchilarga ixtiyoriy muammolar xususida erkin, ochiq o'ylash va shaxsiy fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. “Klaster” metodi aniq ob'ektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning o'quvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

“Klaster” metodidan foydalanishda quyidagi shartlarga rioya qilish talab etiladi:

Nimaniki o'ylagan bo'lsangiz, shuni qog'ozga yozing. Fikringizning sifati to'g'risida o'ylab o'tirmay, ularni shunchaki yozib boring.

Belgilangan vaqt nihoyasiga yetmaguncha, yozishdan to'xtamang. Agar ma'lum muddat biror bir g'oyani o'ylay olmasangiz, u holda qog'ozga biror narsaning rasmini chiza boshlang. Bu harakatni yangi g'oya tug'ulguncha davom ettiring.

Yozuvingizning orfografiyasi yoki boshqa jihatlariga e'tibor bermang.

Muayyan tushuncha doirasida imkon qadar ko'proq yangi g'oyalarni ilgari surish hamda mazkur g'oyalar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni, bog'liqlikni ko'rsatishga harakat qiling. G'oyalar yig'indisining sifati va ular o'rtasidagi aloqalarni ko'rsatishni cheklamang.

“TAJRIBA VOSITASIDA O'QITISH SIKLI” METODI

Mazkur metod quyidagi 4 omil asosida quriladi:

- reflektiv kuzatish;
- abstrakt xulosalash;
- faol tajriba olib borishga tayyorlanish;
- aniq tajriba o'tkazish.

Yuqorida qayd etilgan omillarning har biri muayyan g'oyaga asoslanadi. Chunonchi:

O'quvchilar uchun mashqlar mazmunini tanqidiy o'rganish va ular ustida fikr yuritish imkoniyatini beruvchi sharoit yarat (reflektiv kuzatish);

O'quvchilarga zarur nazariy bilimlarni ber;

Muammo yuzasidan bildirilgan fikrlarni umumlashtirish va xulosalash uchun sharoit yarat (abstrakt xulosalash);

O'quvchilarga mukammal shakllangan, ayni vaqtda yana bir bor tekshirib chiqilishi lozim bo'lgan mashqlarni ishlab chiqish imkonini ber (faol tajriba olib borishga tayyorlanish);

Yakuniy xulosani shaxsiy tajribadan o'tkaz va faoliyatda undan foydalan (aniq tajriba o'tkazish).

“BESHINCHISI (6-si, 7-si) ORTIQCHA” METODI

O'quvchilarning mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalariga ega bo'lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo'llash quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

— o'rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;

—hosil bo‘lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo‘lgan 4 ta (5 ta, 6 ta, ...) va taalluqli bo‘lmagan bitta tushunchaning o‘rin olishiga erishish;

—o‘quvchilarga mavzuga taalluqli bo‘lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;

—o‘quvchilarni o‘z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o‘quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o‘tishlari hamda ular o‘rtasidagi mantiqiy bog‘likni asoslashlarini talab etish lozim).

Mavzu mohiyatini yorituvchi tushunchalar o‘rtasidasigi mantiqiy bog‘likni ko‘rsata va asoslash olish o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, shaxsiy yondashuvlarini asoslay, shuningdek, tengdoshlarining fikrlari bilan shaxsiy mulohazalarini o‘zaro taqqoslash ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

Pedagogik texnologiya o‘z mohiyatiga ko‘ra sub’ektiv xususiyatga ega. Qanday shakl, metod va vositalar yordamida tashkil etilishidan qat’iy nazar texnologiyalar:

—har bir pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishi;

—o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni qaror toptirishi;

—o‘quvchilar tomonidan o‘quv predmetlari bo‘yicha puxta bilimlarning egallanishini ta’minlashi;

—o‘quvchilarda eng avvalo mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishi;

—o‘quvchilarning o‘z imkoniyatlarini, ixtidorlarini ro‘yobga chiqara olishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi;

—o‘qituvchining pedagogik jarayonida demokratik va insonparvarlik g‘oyalarning ustivorligiga erishishni kafolatlashi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Z. Nishanova, G. Alimova. Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. -T.: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. 160 b.
2. Pedagogika (pedagogika nazariyasi va tarixi): O‘qituvchilar tayyorlash va pedagogika fani ta’lim sohasi bakalavriat yo‘nalishi uchun darslik/ M.X. Toxtaxodjayeva, S. Nishanova va boshqalar; O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta-maxsus ta’lim vazirligi. — Toshkent: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2010. - 400 b.
3. Internet nashrlari.